



UNIVERSITÄTS-  
BIBLIOTHEK  
PADERBORN

**D. D. Emanuelis Gonzalez Tellez, In Inclyta Salmanticensi  
Academia Collegii Majoris Conchensis Alumni, &  
antiquioris vespertinæ Sacrorum Canonum Cathedræ  
propriarii Interpretis; in Pinciano Sanctæ ...**

Additis Notis uberioribus ab Historia, & Chorographia

Complectens Librum Tertium

**González Téllez, Emanuel**

**Francofurti Ad Moenum, 1690**

Capvt III. Alexander III. (a) Atrebatensi Episcopo.

---

[urn:nbn:de:hbz:466:1-74526](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-74526)

bas; alias privatas licet immutare, *dict. l. Imperatores*. Nec obstat secundum augmentum, cui respondendum est, fraude commissa in mensuris, posse agi ad supplementum iudicio civili; non tamen perinde excluditur poena, quae in utroque foro injungitur utroque jure, civili, & canonico. Nec obstat ultimum difficultatis augmentum, pro cuius solutione sciendum est, quod cum olim pro satisfactione culparum diversae poenitentiae poenitentibus injungerentur, necessarium, & valde conveniens fuit, ut modus & ratio indicendi poenitentias praescriberetur, & ut canones colligerentur de eisdem de-

lictis, sive criminibus, quos posteri Poenitentiales libros, & canones dixerunt; de quorum auctoritate agunt Antonius August. *in praefat. ad ipsos*, Andreas Saufay *in Panopl. sacerdot. p. 1. lib. 7. §. 25.* Anguianus *lib. 2. de legib. controuv. 3.* Verum cum poenitentia publica, & solennis in usum esse defuissent, praxis praedictorum canonum invaluit, ut probat Anguianus *ubi proxime*; unde licet ex veteri Poenitentiali supra relato, fraudantibus pondera, vel mensuras jejunium per 20. dies statutum esset, noviori tamen jure arbitrio sacerdotis relinquatur poenitentia illis injungenda.

CAPVT III.

Alexander III. (a) *Atrebatensi Episcopo.*

Cum dilecti filii nostri (b) Beluacenses Canonici contra religiosos viros Abbatem, & Fratres (c) Carililoci proponerent, quod (d) silvam, quae Nigra Vallis dicitur, a quibusdam eorum, ignorante (e) Capitulo x. libris, xl. marchas tunc valentem comparassent, post multas commissiones, tandem eandem ipsam venerabili fratri nostro (f) Morinenſi Episcopo, & dilecto filio Decano Rhemenſi sub certa forma commissimus terminandam, adjicientes in litteris, quod si uterque ejusdem causae cognitioni interesse nequiret, alter adhibitis sibi viris prudentibus & honestis in eodem negotio procedere non (g) differret. Cum itaque Decanus partes ad suam propter hoc praesentiam convocasset, Abbas & monachi non ad agendum, sed ad quaerendum dilationes nuntios destinarunt, asserentes, quod ad nos miserant, & ad audientiam nostram appellarant. Verum quia in litteris appellatio remota fuerat, Decanus in illius causae cognitione processit: & cum ei per testes Canonicoꝝ Beluacensium, constitisset, quod praedicti Fratres silvam minus dimidia justipretii comparassent, (h) venditionem non tenere, & silvam ipsam Beluacensi adjudicavit Ecclesiae, & Canonicos in possessionem induxit. Nuntiis igitur utriusque partis in nostra propter hoc praesentia constitutis, dum ex parte Canonicoꝝ instanter, & sollicitè sententia peteretur auctoritate Apostolica confirmari, habita deliberatione cum fratribus nostris, & aliis sapientibus viris, qui legibus jurati judicant, eandem sententiam juri (i) contrariam intelleximus, quia in arbitrio emptoris est, si velit, supplere, aut venditionem rescindere, cum res minus dimidia justipretii comparatur. Ea propter sententiam de communi consilio fratrum, & praedictorum sapientium irritantes, possessionem monachis judicavimus esse reddendam, salva omni quaestione super deceptione pretii, vel consensu Capituli in venditione non habito, & alia rationabili, quam Canonici contra monachos duxerint proponendam.

NOTAE.

(a) *Atrebatensi.* Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titulo, cap. 4. De Atrebatensi Germania Ecclesia nonnulla notavi in cap. 13. de arbitrio.*

(b) *Beluacensium.* De Beluacensi urbe, & ejus Ecclesia Cathedrali, egi in *cap. 13. de foro competentis.*

(c) *Carililoci.* Quod monasterium est in diocesi Silvanectensi: alibi dicitur Caroliloci, alias Carililoci, ut jam notavi in *cap. ex parte, de rescriptis.*

(d) *Silvam.* Queri solet, an in venditione silvae ceduae, ob lationem ultra dimidiam competat beneficium legis 2. C. de rescind. In qua quaestione ita distinguit David Argent. in *selectis, ad dict. l. 2.* aut silva caesa erit, vel non. Primo casu arbores habentur pro rebus mobilibus,

ideo venditio non rescinditur: secundo vero casu adhuc arboribus solo coherentibus, quia silva vetè res immobilis est, asserit competere praedictum beneficium.

(e) *Ignorante Capitulo.* Haec verba exposui in *cap. 1. de his quae sunt à Prelatis.*

(f) *Morinenſi.* De qua Ecclesia egi in *cap. 1. de alienat. judicii.*

(g) *Non differret.* Effectum hujus clausulae exposui in *cap. sequentes, de rescriptis.*

(h) *Venditionem non tenere.* Et male, cum venditio ita facta, licet cum tali latione, subsistat & valida sit.

(i) *Juri contrariam.* Non expresso juris errore in ipsa sententia, alias nulla esset ipso jure, ex traditis in *cap. 1. de re judicio*, sed juri partis contraria fuit, quo casu etsi injusta, valet sententia, juxta ea quae adduxi in *capite inter ceteros, eodem titulo.*

2. (k) [iustipretii.] Unde aliqui docuerunt suffice-  
re emptori, qui rem decem aureis dignam, qua-  
tuor emit, supplet unum aureum, cuius accessio-  
ne quinque fiant, & ita iustum pretium solvatur,  
nempe illud usque ad quod permixtum est contra-  
hendum se decipere: nam si ab initio emptor  
quinque aureos pro re decem digna daret, non  
rescindetur venditio: igitur eo suppleto pre-  
tium usque ad eam quantitatem, venditio susti-  
netur. Verum hæc subtilis sententia refellitur à  
Fornerio *lib. 2. select. cap. 19.* ex eo, quod iustum,  
& verum pretium pro eadem re in eodem titulo,  
atque argumento à juris conditoribus usurpetur:  
nam cum in *dial. 2.* iustum, & verum pretium  
dixerant Imperatores, mox in *l. 8. eodem titulo*,  
iustum simpliciter appellarunt; & quod alibi ve-  
ra pretii æstimatio, verum pretium est, *l. ult. C. de litig. l. filius 15. in fine. ff. de iudiciis. l. sed si vir 31. si vir uxori. ff. de donat. inter. l. 2. in §. in hac. ff. de vi honor. raptor. l. communi 7. §. inter. ff. communi divid. id ipsum alibi iustum pretium vocatur, l. viem 10. in fine. ff. communi divid. l. si quis septu- elvrum 12. ff. de re iud. l. si fundus 16. ff. de iuror. l. si res 12. ff. de iure dot. l. 1. §. si quis, & §. si rem. ff. si quid in fraud. patron. l. 3. §. Dovi. ff. de iure fisci.* Unde in proposita specie, etsi quintum aureum addiderit emptor, iustum pretium non supplevit, sed dimidium tantum faciet; quare adhuc ad rescissionem agi poterit, aliàs absurdum esset, ut accessione unius aurei venditio sustineretur, quæ aliàs rescindenda erat. Nec interest, quod à principio cum quinque aureis tantum venditio firma esset; nam cum jam res pervenisset ad statum, in quo agendum erat ad rescissionem ex beneficio dictæ legis 2. non poterat emptor in fraudem ipsius beneficii dimidiam partem pretii tantum supple- re, sed aut verum pretium dabit, aut rescissionem patietur.

## COMMENTARIUM.

3. EX hoc textu communiter talis deducitur af-  
fectio. Valida est venditio, in qua venditor enor-  
miter læsus est; potest tamen venditor agere ad re-  
scissionem contractus, vel ad pretii supplementum.  
Probant eam textus in *cap. cum causa, hoc tit. l. 2. l. si voluntate 8. l. ad rescindendam, l. doli, C. de re- scind. vendit. l. 1. tit. 11. lib. 5. recop.* Illustrant ultra congestos in præsentia à Barbosa & Garanna, Canisius ad hunc textum, Fornorius *lib. 2. select. cap. 19.* Rodolphus ejus filius *lib. 3. rerum quo- tid. cap. 20.* Matienzo & Azevedo in *dial. 1. Recopil. Arnoldus Vinnius lib. 1. select. cap. pen- ult. §. ultim.* Mancinus de triplici iuris collat. *cap. 93. & genal. cap. 129. & 130. cum sequent.* Antonius de Burgos in *repetit. ad hunc textum*, Rodericus Suarez in *l. 1. tit. de las arrbas, fol. 273.* Petrus Barbosa in *l. 1. pi. ff. solut. matrim.* No- gueroll. *alleg. 18.* Boëtius Epon. in *cap. cum olim, num. 144. de rerum permur.* Ferro Manrique de *different. utriusque fori, quest. 57.* Valascus *consult. 43.* Cujacius in *l. 2. C. de usur. & ad titul. C. de rescind. David Argent. in select. ad dial. 2. Bron- chorst cent. 1. assert. 70.* Larrea *alleg. 82. & 99. & decis. 68. & 69. Granat.* Forcatulus in *necro- mant. dial. 100.* Leotardus de *usuris quest. 40.* Cu- jacius *lib. 16. observ. cap. 18. & lib. 23. cap. 32.* Fachineus *lib. 2. controuv. cap. 16.* Antonius Faber *decad. 8. error. 7.* Schifordeg. *lib. 13. ad Fabrum,*

*tract. 13. quest. 5.* Merillus *lib. 2. variar. ex Cujac- cio cap. 5.* Gentilis de *æstimat. rerum, pag. 38.* Philippus Mathæus in *l. 68. num. 34. ff. de reg. jur. Junnius ad Treutl. volum. 2. disp. 2. quest. 38. & in encyclop. p. 3. tit. 17.* Gibalinus *tom. 2. de negot. lib. 4. cap. 6. art. 3.* Delbene de *parlament. cap. 2. du- bit. 3. sect. 3. cum sequent.* Befoldus in *delibatis. juris ad lib. 18. Pandect. quest. 10.* Christineus *tom. 1. decis. 144.*

Sed pro dubitandi ratione in præsentem asser-  
tionem ita illustratam sic insurgo: In pretio rei  
vendendæ naturaliter licet contrahentibus ad in-  
vicem se decipere, dummodo ab sit dolus ma-  
lus, *l. in causa 16. §. idem 4. ff. de minor. l. item si  
pretio 22. §. ultim. ff. locati, Faber in jurispru-  
dit. 2. princ. 2. Marinus alleg. 50. Bronchorst. cent. 1.  
assert. 52.* Ferrara in *l. 24. de reg. jur. Morla in  
emp. tit. 9. quest. 8.* Amaya in *l. 3. C. de cond. in  
pub. horreis, Fornorius lib. 6. rer. quotid. cap. 20.*  
Vultejus in *princip. inst. de emp. §. vend.* Faber  
*lib. 8. conjet. cap. 5.* Covar. *lib. 2. variar. cap. 3.*  
Leotardus de *usuris quest. 40.* Gutherus *lib. 1. de  
offic. domus, cap. 29.* Merenda *lib. 1. controuv. 33.*  
Drekerus *lib. 1. dissert. 2.* Unde prætextu mino-  
ris pensionis locationem rescindi non posse do-  
cetur in *l. §. ideo 23. ff. locati;* sicut nec pretii  
vilioris obtenta sit irrita venditio, quantumvis  
venditor, aut quam accepit pecuniæ summam,  
aut majorem etiam emptori restitueret paratus sit,  
*l. 4. l. non est 6. cum sequent. C. de rescind. ven-  
dit. l. 1. §. 4. C. Theod. de contrah. nupt. &  
vice versâ majoris pretii prætextu non licet ab  
emptione discedere. Plautus in Mostel. act. 3.  
scen. 3.*

--- Similè empiræ

Essent nobis, hæc haud redhibere liceret.

Seneca *controver. 26. ibi: Quia non possum domum  
habere, nisi hinc emero, nulla alia venalis est, hæc  
occasionem vidit venditor, & premis.* Non tamen  
hanc emptionem rescindet, immò potius stultiti-  
æ, vel facilitati suæ debet adscribere, qui im-  
menso pretio rem viliozem emit, aut è contrâ, *l.  
alienus 61. ff. ad legem Falcidiam, Plinius lib. 1.  
epistol. ult. Mala, inquit, emptio semper ingrata  
est, eo maxime, quod exprobrare stultitiam domino  
videtur.* Igitur prætextu læsionis etiam ultra di-  
midium iusti pretii venditio rescindi non potest.  
Augetur hæc difficultas ex eo, nam aut venditor  
sciebat verum rei venditæ pretium, vel ignora-  
bat; emptor verò sciebat iustum rei valorem:  
neutro casu potest agi ad rescissionem: ergo.  
Probatür antecedens quoad priorem partem. Pri-  
mò, quia nemo lædi, aut affici damno intelligi-  
tur, qui scit & consentit, *l. nemo 145. ff. de reg.  
jur. l. venditor 11. C. de rescind. vendit. l. si minor  
9. C. de act. empti: & quia videtur donationis  
causâ minori pretio vendidisse; nam ubi errore  
interveniens daretur repetitio, ibi eo quoddam con-  
sultò, & à sciente fit, donari intelligitur, *l. cuius  
53. ff. de reg. jur. l. si quis 38. ff. de contrah. empt.  
l. cum donationis 34. C. de transact. & quia qui  
scit, & vult, similis est ei, qui jus, & actiones  
suas remittit, l. 1. in fine. ff. de action. empti.* Fa-  
cit textus in *l. 1. C. si major factus, ubi disertè ei  
demum, qui inconsultò, & errore lapsus est, in hæc  
læsione succurrendum, ad consultationem Li-  
cinius rescribit Imperator Gordianus. Secunda  
pars propositionis constat; nam emptor sciens  
iustum rei valorem, & viliozem simulans, do-**

lum committit; siquidem enormis lætio dolus est, l. si quis eum, vers. idem juris, ff. de verb. obi. l. si superflite, vers. similiter, ff. de dolo. Sed venditio cum dolo celebrata ipso jure nulla est, l. Eleganter 7. ff. de dolo, l. 3. §. final. ff. pro socio. Igitur neutro casu agi potest ad rescissionem.

Qua difficultate non obstantē defendenda est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, pretium duplex esse, aliud naturale, aliud legale. Scaccia de commercio §. 1. quest. 7. ampliat. 10. num. 56. Gibalini de usur. lib. 4. cap. 6. art. 16. & tom. 2. de negot. lib. 4. cap. 4. art. 3. Naturale dicitur illud, quod quæritur res à natura habet absque destinatione, aut taxatione alicujus personæ: legale verò est, quod auctoritate Principis, vel legitimi superioris rebus assignatum est: docent cum D. Thoma 2. 2. quest. 77. artic. 1. Theologi ibi, & cum Aristotele lib. 5. Et hic. cap. 7. ejus expositores, Sotus de justitia lib. 6. quest. 2. art. 3. Lessius ead. tract. lib. 2. cap. 21. dub. 2. Grotius de jure belli lib. 2. cap. 12. §. 14. Circa pretium naturale tres dantur gradus, quia non consistit in puncto indivisibili, infimus, medius, & supremus, quia juxta circumstantias loci, temporis, & occasionis augeri, diminuique valet, Covarr. lib. 2. variar. cap. 12. unde probatio veri, seu justipretii difficilis est; quatenus tamen illa concludere debeat, profertur Noguera alleg. 13. ex num. 16. in pretio legali non dantur diversi gradus, quia consistit in puncto indivisibili, Larrea alleg. 99. quod necessarò servandum est, ita ut si res majori pretio etiam levi vendatur, peccatum committatur; unde nec tunc licet contrahentibus invicem se decipere, nec si lætio contingat infra dimidiam, cessat cessitatio; immò necessarò faciendâ est, docent plures congesti ab Hermosilla ad l. 3. tit. 5. p. 5. §. 4. num. 23. Salas de emption. dub. 6. Sanchez lib. 1. summa, cap. 7. dub. 4. Petto Manrique ubi proximè. Illud tamen summè tenendum est, pretia rerum non ex affectione particulari, sed ex publica affectione æstimanda esse, l. pretia 63. ff. ad leg. Falcid. l. si seruum 33. ff. ad leg. Aquil. & illud protritum est, Res tantum valet, quantum vendi communiter solet, l. 1. §. si hæres, ff. ad Trebel. Tunc autem docetur lætionem ultra dimidiam justipretii dari, cum res, cuius verum pretium æstimatur quindécim autis, venditur tantum septem: quo exemplo videtur lex 16. tit. 11. lib. 5. Recojil. ubi Matienzo, & Azenedo, Antonius Gomez lib. 2. variar. cap. 3. num. 22. Morla in empur. tit. 9. quest. 10. & æstimatio hæc faciendâ est attento tempore initii contractus, quod decisum est in cap. cum causam, hoc titulo, l. si voluntate 8. C. de rescind. l. 3. §. Drvo, ff. de jure fisci; & merito cum rescissio concedatur prætextu lætionis tunc temporis contingentis, Molina de justitia disputat. 349. vers. Pretium, Matienzo ubi supra §. 4. num. 1.

Secundò sciendum est, remedium ab Alexandro III. in præsentem relatum, inventum esse ab Imperatoribus Diocletiano, & Maximiano in dicta l. 2. C. de rescind. vendit. ut constat ex illis verbis: *Humanum est, &c.* quæ jus novum præferunt, ut probat Faber de error. decad. 7. error. 7. num. 12. contra Cujacium tract. 8. ad Afric. in l. si duos, ff. de evict. Idem suadet ex dict. l. si voluntate 8. & ex generalitate textus in l. in causa 16. §. idem, ff. de minor. & l. item 22. §.

ultim. ff. locati: deducitur olim non vuisse rescissionem emptionis ob lætionem ultra dimidiam; siquidem ibi expressè docetur, licere contrahentibus in pretio emptionis naturaliter se decipere. Facit etiam, quia non reperitur vestigium hujus remedii: immò contrarium satis disertè innuitur in nonnullis juris locis. Primò in l. à Drvo Pio 15. §. si pignora, ff. de re judic. ubi docetur, dationem in solutum, quæ emptionis instar habetur, l. si prædium, C. de evict. prætextu lætionis non rescindi. Secundò ex l. §. ideo 23. ff. locati, ubi docetur, prætextu iniquæ lætionis in pretio, si dolus absit, locationem non rescindi. Ex quibus, & aliis docuerunt in dict. l. 2. Pinel. 1. p. cap. 1. num. 3. Donellus num. 3. Padillanum, 10. Leotardus de usur. quest. 40. aded perfectum jure veteri extitisse contractum emptionis, & venditionis, ut quamvis maxima lætio intervenisset, si dolus malus abesset, nullo modo ad rescissionem agi posset. Nec contrarium deducitur ex l. 1. ff. de jure fisci, vers. majoris pretii; nam ibi proponitur casus specialis, cum lætio intercessit in venditione rei fisci; quia tunc fisco succurritur, ut etiam minori decepto in vero pretio, in l. nam posteaquam, §. si minor, ff. de jurejur. & mulieri circumventæ in æstimatione prædii dotalis, in l. si res 51. ff. de jure dot. ex speciali æquitate, quam considerat Antonius Faber de erroribus decad. 6. error. 8. profertur Lælius Mancinus sacri juris controu. dissert. 6. cap. 1. non tamen remedium hoc competit contra tertium possessorem, ut resolvit Christineus tom. 1. decis. 164.

Remedium hoc dictæ legis 2. cum pertineat generaliter ad omnem emptionem, quæri solet, an competat etiam in venditione, quæ fit sub hasta, ex iudicis auctoritate, & decreto, servatis actionum publicarum formulis; & an talis addictio facta vili pretio infra dimidiam justipretii, rescindatur ex hac lege 2. Et talem venditionem rescindi docuerunt Passormitanus, Imola, & alii in cap. cum causa, hoc titulo; pro quibus expendi possunt textus in l. si quos 16. C. de rescind. vendit. ubi restituitur debitor ad proprias possessiones viliori pretio sub hasta fiscali distractas, l. 2. C. si propter public. pensit. ubi docetur, prædia distrahi debere sincera fide, iustoque pretio, l. 3. C. de jure fisci, l. 2. C. de fide & jure hasta, lib. 10. ubi ob injustum, & vilius pretium talis venditio reprehenditur. Sed contrarium, immò in venditione sub hasta facta non habere locum beneficium dictæ legis, probarunt Bartol. & Baldus in l. 1. per textum ibi, C. de prædus Decur. propter auctoritatem judiciorum, quos sequitur David Argent. in eodem textu; qui eam sententiam protrahit ad prædia minorum, etiam sub hasta distracta. Nec contrarium probatur in dict. l. si quos, & similibus; nam speciale jus ibi statuitur odio hæstæ fiscali interpositæ ob publicas pensiones, ac odio venditionis factæ per exactores tributorum, ut ex ipsis iuris facilè liquet; hodie tamen in praxi contrarium observari in quacunque venditione sub hasta facta docuerunt plures, quos sequitur Barbosa in dict. l. 2. num. 9. Secundò quæri solet, an remedium dictæ legis 2. locum habeat in aliis actionibus, quæ emptioni & venditioni similes sunt? Et locum habere ex identitate rationis resolvunt David Argent. & Molina ubi supra. Er primò locum habet dicta lex 2. in datione

6.  
De divorsis  
venditionibus

tione in solutum, quæ emptionis vicem habet, *l. si pradium 4. C. de evict.* docent Immola in *dict. cap. cum causa*, Fachineus *lib. 2. controu. cap. 21.* quod procedit in voluntaria datione in solutum, secus verò in necesseria, quæ fit ex remedio legis à *Devo Pio 15. §. si pignora*, ff. de re iudic. nam cum eo casu æstimatio fiat publicè, auctoritate iudicis, *aut hinc nisi debitor; C. de solut. l. 6. tit. 11. lib. 5. recopit.* idem de ea resolvendum est, ac de venditione facta sub hasta. Matienzo in *d. l. 6. glos. 2.* Secundò remediùm dictæ legis 2. locum habet in contractu locationis: tum quia emptioni similis est, & eisdem ferè regulis regitur, *l. 2. ff. locati; princip. Instit. eod. tit.* tum etiam quia id expressum est in *l. 1. tit. 11. lib. 5. recopit.* quare ita docuerunt, aliis relatis in *dict. l. 2.* Pinel. *1. p. cap. 3. num. 17.* Padilla *num. 13.* Donell. *num. 55.* Matienzo in *dict. l. 1. glos. 6. num. 4.* Gutiérrez. *lib. 2. practic. quest. 158.* Morla *dict. tit. 9. quest. 19. num. 7.* Molina *dict. disp. 249.* licet contrarium immeritò defendant Antonius Faber *de error. decad. 8. errore 8.* Tertiò admittitur hoc beneficium rescissionis in permutatione: tum quia permutatio emptionis vicem obtinet, *l. 2. C. de rerum permut. l. sciendum 15. §. deinde, ff. de adilit. edict.* tum quia eadem æquitatis ratio militat in læsione ultra dimidiam interveniente in permutatione; quare ita docuerunt in *dict. l. 2.* Padilla, & Pinel. *1. part. cap. 3.* Gutiérrez *dicto lib. 2. practic. quest. 39.* et si contrarium defendat Faber *dicta decad. 8. errore 9.* quod procedit in permutatione rerum, quæ æstimationem recipiunt: at verò in permutatione beneficiorum ratione cujuslibet deceptionis ad rescissionem agi non potest, cum non facile in eis detur æstimatio; & beneficium potius possideatur virtute institutionis canonicæ à Prælato, coram quo permutatio celebrata fuit, facta, quam à contrahente; unde ita doctuerunt Boetius Epon. in *cap. cum olim*, *num. 104.* Morla *dict. quest. 9. num. 14.* et si contrarium teneat Pinel. *dict. 1. p. cap. 3. num. 16.* Fachineus *lib. 2. controu. cap. 22.* Quartò procedit beneficium dictæ legis 2. in contractu divisionis, *l. 3. C. commun. utriusque jud.* quia emptionis vicem habet, *l. 1. C. eod. titul. resolvunt Pinellus in dict. l. 2. p. 2. cap. 1. num. 1.* Matienzo in *dict. l. 1. glos. 8. num. 3.* Faber *de error. decad. 8. errore 1. §. 2.* Circa transactionem, cum quis læsus est supra dimidiam partem quantitatis, quæ ex postfacto apparuit, an rescindatur, anceps dubium est apud Juris Interpretes, ut videre est ex congestis ab Arnoldo Vinnio *lib. 1. select. cap. 57. per totum*, Mancino *centur. 1. genial. cap. 131.* Bronchorst. *enantioph. cent. 2. assert. 8.* Valeron. *de transact. tit. 6. quest. 2. per totam*; qui innumeris auctoribus pro utraque sententia adductis, nec non & juris fundamentis pro utraque perpensis, resolvit prætextu enormis læsionis transactionem rescindi non posse, prætextu verò enormissimæ læsionis, ad rescissionem transactionis agi posse. Illud tamen in praxi observandum est, quod quotiescunque impugnatur transactio, ante omnia debet restitui quod ratione transactionis acceptum est, Beltraminus Olivarius *decis. 354. num. 17.*

7. Non levioris hæitationis est, utrum beneficium hoc legis 2. *C. de rescind.* competat non solum venditori, verum etiam emptori. Et æqualiter utrique competere tenuerunt Glossa in *dict. l. 2.* ubi Bartolus, Baldus, Salicetus, & Albericus,

Pinellus *ibi, p. 1. cap. 2. num. 1.* Padilla *num. 12. §. 43.* Morla in *empor. titul. 9. rubric. num. 86.* Menchaca *illustr. controu. lib. 2. cap. 16.* Bronchorst. *miscell. centur. 1. assert. 70.* Robertus *lib. 1. animad. cap. 13.* Cujacius in *l. in causa 16. §. idem*; & in novis ad *dict. l. 2.* quæ etiam fuit sententia Harmenopuli in *prompt. tit. 8. lib. 3. §. 44.* pro quibus facit, quod in contractu emptionis sunt mutue præstationes, *l. in emptionibus 43. ff. de pactis, l. ex empto 1. §. 2. ff. de action. empti. l. 1. ff. de rer. permut. atque ideò par ratio emptoris, ac venditoris esse debet. Accedit, quia cum contractus hic sit bonæ fidei, inæqualitatem pati non debet, *l. 3. C. communis utriusque jud.* at inæqualitas magna daretur, si remediùm hoc emptori non concederetur, præcipuè cum non minus venditor sagaci astutia minorem circumvenire posset, ut ait Arnolphus Lexoviensis *epist. 56.* Igitur æqualiter remediùm hoc ad emptorem non potest rigi, qui inconsultè dimidio plurius rem emit, quam valet, tenuerunt Cujacius *lib. 16. observ. c. 18. & lib. 23. c. 32.* & sub nomine Mercat. *lib. 2. c. 13.* Faber *de error. decad. 8. errore 7.* David Argent. in *dict. l. 2.* & Meril. variant ex Cujacio *lib. 2. cap. 5.* qui moventur sequentibus juris fundamentis. Primò, quia in *dict. l. 2.* solum agitur de venditore: igitur cum beneficium illud introductum sit contra juris principium, de quo in *dict. l. in causa 16. §. 1.* extendi non debet ad emptorem, ex regula legis *in singulare*, ff. de legibus. Secundò quia in Novella Romani Senioris, in præsentitextu, & *cap. sequenti*, ubi agitur de remedio hoc, tantum venditori competere affirmatur: igitur non æqualiter emptori competit. Tertiò nam Imperatores in *dict. l. 2.* beneficium hoc humanitatis ratione concedere affirmant: sed hæc humanitatis ratio militat in venditore tantum, qui plerumque ad rerum suarum distractionem compellitur, præmentibus rei familiaris angustiis, *l. ita 36. ff. mandati, §. 1. l. non idcirco 12. l. si quis 16. C. de rescind.* Cassiodorus *lib. 5. var. ibi: Grande commodum est cum indigentibus pacisci, quando famæ solet totum contemnere, ut necessitatem suam possit expellere.* Eo ferè sensu Valentinianus in *Novel. de parentibus, quis filios distr.* ait: *Nihil est, ad quod non desperatio salutis impellat; nihil turpe, nihil verum creditur esurire. Sola cura est, ut qualicunque sorte vivatur.* Non autem militat in emptore, qui non coactus, sed ultroneus ad emptionem accedere solet, *l. cum postulassem 44. ff. de damno infecto*; unde agebat Libanius *declamati. 8.* Felix, qui potest emere; infelix qui cogitur vendere; observat Meril. *lib. 6. observ. cap. 16.* Nec hæc sententiæ retenti obstant prioris opinionis rationes; nam licet contractus venditionis, emptionisque sit reciprocus, tamen præstationes diversæ sunt: venditor non tenetur facere emptoris rem; emptor nummos tenetur facere venditoris, *l. 11. §. 2. ff. de act. empte.* Similiter beneficium dictæ legis competit venditori, non verò emptori; in praxi tamen verius est, remediùm hoc competere emptori, ut ex pluribus resolvit Barbosa in *dict. l. 2. num. 3.**

His animadversis apparet vera ratio præsentis decisionis; nam cum ad essentiam emptionis, & Traditur ratio decidendi. ut venditio rata sit, tantum desideretur consensus, res, & pretium, quibus contractus perficitur, §. 1. *Instit. de emption. & vendit.* inde prætextu læsionis etiam immodicæ venditio non rescindi

rescinditur, l. qui quis 15. C. de rescind. l. & ideo 23. ff. de acq. i. d. ideoque venditio facta etiam vili pretio, valet, lib. 5. Capitul. Caroli, cap. 10. ibi: *Placuit in venditione hanc formam servari, ut sem res, seu mancipia, vel quodlibet genus animalium venduntur, nemo propterea venditionis firmitatem irrumptat, quod dicitur vili pretio vendidisse.* Quod accipiendum est ex dict. l. quisquis, de eo, qui minoris quidem, quam fingitur, rem vendidit; non tamen minoris quam est dimidia pars iusti pretii. Potest tamen venditor latione interveniente ultra dimidiam agere ad rescissionem contractus, vel pretii supplementum, quod magna aequitate intro ductum est, ut venditoribus deceptis hoc remedium subveniat, cum generaliter ea, quae inaequaliter facta sunt, debant in melius reformari, l. majoribus 7. C. communis utriusque; & quod aequitati convenit, magno pere a juris conditoribus attenditur, l. quod si Ephebi, ff. de eo quod certo, l. p. cum, 8. C. de iudic. cap. final. de transact. magna ergo equitate ducti Imperatores in dict. l. 2. hoc beneficio consuluerunt venditori, quem non inconsultus calor adigit ad vendendum, sed penuria rei familiaris.

Nec obstat dubitandi ratio supra ad iuncta, licet enim in quolibet negotio bona fides desideretur, l. bona 31. in princip. ff. de positi, l. 9. C. de obligat. & all. action. neque etiam perfecto contractu liceat alium decipere, quomodo accipienda sunt textus in l. penult. C. de pactis; ibi: *Sancimus nemini licere adversus pacta sua venire, & contrahentes decipere, l. sed ut si, si item si puer, ff. de insti.* ibi: *Neque enim decipi debent contrahentes, l. magister, de exercit.* tamen in ipso actu contrahendi naturaliter cuique permittitur alium decipere, dict. l. in causa 16. quod variis modis explicant interpretes; Hortentius de privit. honest. in princip. num. 11. ait verbum naturaliter, in praesenti referri ad ipsam naturam contractus, non ut importet ex natura contractus esse, ut aliter alterum circumveniat in pretio, sed importet circumventionem, ac pretii lationem, illas a contractus naturam, petmissam esse; non enim natura contractus, id est, substantia illius; violatur propterea quod aliter alterum in pretio circumveniat; unde laesio intra dimidiam, vel ultra, de lege perem siva intelligi debet, cujus permissio naturaliter fieri dicitur, quia illa non violatur contractus natura. Et eodem ferè modo accipitur verbum naturaliter, P. Franciscus Valens in concord. juris, 2. p. sect. 4. fol. 218. Aliter Petrus Barbosa in rubric. ff. solut. matrim. 4. p. num. 27. qui asserit verbum naturaliter, non intelligi de natura, quae secundum rationem est; sed de illa quae a sensualitate provenit; quasi diceret Consultus, naturalis inclinationis esse, ut se invicem contrahentes in pretio decipiant, juxta illud quod Mimus quidam aiebat, ut refert D. Augustinus lib. 3. de Trinitate, cap. 3. *Commune esse mortalium desiderium vili emere, & magno vendere.* Quod & probat lex si voluntate, C. de rescindend. & Rex Salomon in Proverbiis aiebat: *Malum est omnis emptor, & cum recesserit, gloriatur.* Sed displicet haec interpretatio ex eo, quia verbum concessum quo Jureconsultus utitur in dict. l. si de pretio, §. finali, non proprie praedicatur de eo, quod quisquam a se habet, & a natura ipsa illi inest, prout est naturalis instinctus, seu sensus naturalis. Quare his, & aliis sententis omissis aduictis à Pinello in dicta l. 2.

Matienzo in dict. l. 1. Recopil. dicendum est, verum esse quantum proprii causam alium decipere licere naturaliter, id est, jure gentium, quo commercia primum instituta sunt, l. & hoc iure 5. ff. de justit. & jure. Facit Justinianus novella 97. in contractibus enim incundis, eo voto quisque ducitur, ut compendium suum augeat, etiam cum alieno dispendio, l. si voluntate, C. de rescind. vendit. Tullius lib. 3. de offic. Plautus in Persa act. 4. scena 4.

*Vin tu bene emere? Do. Vin tu palebre vendere?*

To. Ego scio utrumque velle.

Hinc Aristotel. lib. 5. Ethic. cap. 4. lucri, domini que nomina proficisci tradit ab his negotiis, quae mutua partium voluntate contrahuntur; vorum enim hoc contrahentium, ut lucrum fectentur, damnum autem avertentur efficit ut in in contrahendo praeteritum utilitati suae studeant, l. actionum 25. §. 1. ff. de obl. & act. docuerunt Wisembach. disput. de iustitia, num. 19. Gibalimus de negot. tom. 2. lib. 4. cap. 4. artio 3. Fornerius lib. 6. rerum quotid. cap. 20. Verum haec ita locum habeat, si laesio sit mediocri, dict. l. si voluntate, l. quisquis 15. C. de rescind. l. res 54. ff. de contrah. emption. secus si sit immodica, hoc est dimidia partis iusti pretii metas excedat; tunc enim equum visum est laeso succurris, quia etiam nullus adversarii dolus intervenisset, prope tamen res ipsa in se dolum habere videtur, argumento legis si quis cum 36. ff. de verb. obi. unde etiam intra dimidiam pretii partem non admitti lationem quoad forum internum, notum est & probant pluribus relatis Ferro Manrique de different. utriusque fori, quest. 17. Araujo de statu civit. disput. 1. quest. 2. Nec obstat primum augmentum difficultatis, pro cuius solutione sciendum est, valde controversum esse, an remedium dictae legis competat venditori scienti valorem rei venditae? Et hoc remedium illi scienti competere tenuerunt Pinellus in dict. l. 2. p. 1. cap. 1. num. 10. Albericus in ead. lege, num. 12. Fachineus lib. 2. controver. cap. 20. Moventur, quia dum hoc remedium statuitur, non distinguitur, an sciverit, an ignoraverit venditor pretium rei suae; sed cum lex non distinguit, nec nos distinguere debere vulgo traditum est; ergo. Secundo quia hac distinctione admittenda facile eluderetur beneficium dictae legis 2. siquidem raro admodum locum haberet, quoniam venditor nosse praesumitur pretium, & merita rei suae, dict. l. quisque 15. Tertio, quia beneficium ipsius legis non fundatur in dolo, vel errore, sed in nimia inaequalitate, quae utique societatem vitiat absque discrimine scientiae, vel ignorantiae, l. si non fuerit 29. ff. pro socio, §. ult. Sed adhuc contraria sententia placet, videlicet beneficium dictae legis 2. denegari venditori non ignorantiam valorem, seu pretium rei suae; nam nemo laedi, aut injuri affici intelligitur, qui scit & consentit, l. nemo 145. ff. de reg. jur. l. venditor 11. C. de rescind. l. si minor 9. C. de act. empti: immo donationis causa vendidisse creditur, ut supra probavi. Quare hanc sententiam tenuerunt pluribus relatis Cancercias lib. 1. variar. cap. 13. num. 32. Castillo lib. 4. controver. cap. 52. num. 41. Barbosa in dict. l. 2. C. de rescind. num. 51. Arnoldus Vinnius lib. 1. select. cap. 56. per totum. Nec interest, quod in dict. l. 2. non distinguitur inter venditorem scientem,

scientem, & ignorantem; nam præterquam quod hæc distinctio expressa reperitur in *dist. l. 1. C. si major factus*, satis deducitur ex *dist. l. 2. quoniam nemo sciens*, & volens lædi videtur, etiam in venditione, *l. ea que 43 ff. de contrah. emptio.* unde cum iniquitas læsioni causam dedisset, *dist. l. 2. ea cessante*, cessit & beneficium illud. Similiter, etsi dicta lex 2, non fundetur in dolo, vel errore; fundatur tamen in injuria, seu iniquitate, quæ nulla est adversus scientem, & consentientem, *dist. l. nemo 145.* Quid tamen procedat in foro conscientie, prosequitur Barbosa in *dist. l. 2. ex num. 118.* Nec obstat alia pars ipsius argumenti. Nam respondetur verum esse, dolum emptionem ipso jure vitare, *dicta l. & eleganter*, cum similibus, quando dolo ipse dedit causam contractui emptionis, ut in aliis contractibus bonæ fidei procedit, quos dolo dans causam eis nullos reddit; non item si incidere in contractibus, ut est communis sententia,

quam tenent Morla in *empor. tit. 9. in præfatione a num. 92.* Cevallos *lib. 1. quest. 226.* Accedit quia dolo ex calliditate alterius ex contrahentibus probatur, non verò ex quantitate pretii, *l. dolo, dist. l. si voluntate, C. de rescind. l. dolum, C. de dolo.* Nec tunc obstat textus in *dist. l. si superstitie, C. de dolo*, quem variè exponunt relati à Pinello in *dist. l. 1. p. 2. cap. 4. num. 22.* Merenda *lib. 6. contror. cap. 21.* Schiffordeg. *lib. 2. ad Fabrum, quest. 5. tract. 25.* verà tamen interpretatio sit, in specie illius textus dolum non argui, nec probari ex læsione immodica in quantitate, sed ex eo quod pater administravit uxoris defunctæ bona, cui filia successit, ejusque curam similiter gessit; & cum ea transigendo liberationem sibi paravit: unde immodica læsio contingit, & deducitur eum in dolo versari. Et licet propter reverentiam parentibus debitam actio de dolo in partem non detur, tamen in factum actio rectè conceditur.

## CAPVT IV.

## (a) Cœlestinus III.

PERVENIT ad no sex insinuatione tua, quod olim Petrus miles A. uxori suæ quâdam domum in donationem propter nuptias assignatam, muliere ipsâ expressim dante consensum, B. mulieri pro certa vendidit pecuniæ quantitate, quam ex eadem venditione B. matrimonio supradicto constante xxx. annis liberè, pacificeque possedit. Sed prænominato milite iter univèrsæ carnis ingresso, relicta ejus contra venditionem de suo consensu solemniter celebratam venire præsumit, allegans dictam domum titulo donationis propter nuptias sibi concessam alienari non posse, licet ejus consensus noscatur ipsi contractui accessisse. Præfata verò B. mulier ex eo nititur se vereri, quod bona fide, tituloque justò possedit; & quia in communes usus viri, & uxoris illius pretium est conversum; & quia etiam factæ venditionis tempore, unde sibi utiliter consulere potuisset, in viri facultatibus consistebat. Unde quia super his nos consulere curasti, tuæ sollicitudini respondemus, prædictam emptionem, si vera sunt, quæ præmissimus, domum ipsam debere pacificè possidere; nec enim credimus, illam præscriptis occasionibus super ipsa domo debere ulterius fatigari.

## NOTÆ.

(a) Cœlestinus. Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc titulo, cap. 2.* cui tamen rescribit Pontifex, nullibi exprimitur, nec sine magno præjudicio; siquidem plurimi interest, an præsens questio de donatione propter nuptias disceptetur coram judice ecclesiastico, aut quia lis agebatur inter personas Romanæ Sedi subjectas, tam in spiritualibus, quam in temporalibus; aut quia incidenter cum causa matrimonii questio hæc disceptabatur, ut in *cap. de prudentia*, cum similibus *de donat.* aut tandem, quia vidua, aut miserabilis persona actionem suam propoluit coram judice ecclesiastico, juxta adducta in *capite ex parte, de donat. inter.*

scripsit Irnerius *authenticam sive à me, C. ad Pel. lejanum.* Illustrant ultra congestos à Barbosa, & Garanna in præfati, Acosta *de privileg. credit. regul. 2. ampliat. 6. num. 223.* Cujacius in præfati, Richerius in *dicta authentica sive à me*, Rittius huius in *dist. novell. 61.*

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti juris consideratione; nam sicut dos redit ad virum propter servandam æqualitatem, *Novel. 97. cap. 1. & 2. authent. dos data, C. de donat. ante nupt. cap. final. de donat. inter:* igitur soluto matrimonio per mortem in præfati specie non poterat vidua agere propter rem donatam propter nuptias. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo, nam quoad donationem propter nuptias dominium rei donatæ remanet penes virum donatorem, *l. ubi adhuc, C. de jure dot. & notatur in authent. dos data, C. de donat. ante nupt. Novel. de non eligendis secundo nubenti, §. illud quoque:* sed dominus virtute domini habet facultatem alienandi rem propriam: igitur maritus validè & ritè potest alienare rem propter nuptias uxori donatam. Augetur deinde difficultas ex eo, nam consensus simplex uxoris in præfati non sufficiebat, ut vires haberet ipsa alienatio; siquidem

## COMMENTARIUM.

EX præfati decretali sequenti communiter deducitur assertio: *Res donata propter nuptias, si alienetur à marito, consentiente uxore, dum alia bona ipso obtinet, præcipuè post transcursum temporis, ab uxore repeti non potest.* Quæ conclusio probari potest ex novella 61. cap. 1. ex qua tran-

2.  
Conclusio  
traditur &  
probatur.